

ANALITINIAI UŽRAŠAI

„Alternatyvioji istorija“: intelektualinis onanizmas, masinė psichoze, politinė technologija...

1. Subkultūra alternatyvioji istorija“

Šiandiena daugeliui atrodo nepelnytai kenksminga jų atžvilgiu, o kadangi dabartis – praeities pasekmė, tai ir praeitis tuo pavidalu, koku ji įvyko tikrovėje, taipogi priimtina toli gražu ne visiems ir ne visais savo aspektais. Ir žmonių psichika reaguoja į šį nepasitenkinimą praeitimi ir dabartimi.

Jeigu žmonės nesusimąsto apie savo bendrystę su kitais juos supančiais asmenimis ir žmonija apskritai, tai jie psichologiškai gali pasitraukti „gyventi“ į pasakų pasaulius (tokius kaip meninis Tolkienu palikimas, „Narnijos kronikos“, „Ksenos karių princesė“, „Konanas barbaras“, „Sostų kova“ ir panašiai), į šio pasaulio realybę sugrįždami iš jų tik tam, kad pamaitinti ir aprūpinti savo laikino kūno poreikius.

Bet jeigu įsisąmonintas bendrystės jausmas su savo tauta ir žmonija yra, tuomet į pasakų pasaulius psichologiškai nepabėgti. Ir jeigu praeities pasekmė – tai nepriimtina dabartis, tai dabarties nepriimtimumas kelia klausimą, kokia gi galėjo būti „alternatyvi istorijos eiga“, kurioje nebūtų įvykę tie gėdingi arba lemtingi įvykiai, iš kurių visumos ir kilo mūsų nūdienos realybė. Ir štai tuomet žmonės pradeda fantazuoti savo istorijos temomis. Tai būdinga visoms kultūroms ir subkultūroms, kuriose jų atstovų interesai neapsiriboja vien tik tuo, kad civilizacijos pasiekimų pagalba patenkinti savo fiziologinius poreikius.

Amerikiečiai prikūrė fantazijų, kas būtų, jeigu A. Linkolnas nebūtų užmuštas, kas būtų, jeigu pilietiniame kare būtų nugalėję pietiečiai ir panašiai. Anglai V. Čerčilio įvykdytą konvojaus PQ-17 išdavystę „sušvelnino“ A. Maklino romane „Jos didenybės laivas „Ulisas““ (originalus pavadinimas „HMS Ulysses“, 1955 m.) šio išgalvoto kreiserio ekipažo išgalvotu heroizmu. Jeigu tik ne baimė prieš „pasaulio bendruomenės nuomonę“, vokiečiai irgi mielai aprašytų, koks nuostabus būtų buvęs pasaulis, jeigu trečiasis reichas XX-ame amžiuje būtų nugalėjęs antrajame pasauliniame kare, arba jeigu Hitleris būtų buvęs toks įžvalgus ir nebūtų leidęs įtraukti reichą į iš anksto jam pasmerktą pasaulinį karą anksčiau, negu įvykdyti mokslo ir technikos revoliuciją ir pasiekti kokybinę mokslinę ir techninę persvarą prieš germaniškojo rasizmo bei nacionalsocializmo priešininkus, kas būtų garantavę „aukštesnės rasės pergalę prieš regionalines untermenšų civilizacijas“. 1.

TSRS žlugimas ir po jo sekusi suirutė tapo stimulu tam, kad „alternatyviosios istorijos“ subkultūra suklestėjo ir Rusijoje. Yra tinklapiai, kuriuose nuo jų psichologiškai priklausomi asmenys mankština išradinėdami ginklus, kurių pagalba Rusija būtų galėjusi laimėti praeities karus: Krymo, rusų-japonų, pirmąjį pasaulinį XX-o amžiaus pradžioje, būtų galėjusi išvengti 1941 metų vasaros katastrofos ir panašiai. Rašo savo niekada nebuvusios istorijos versijas, kuriose realūs asmenys daro tai (ir kokia gi proga?), ko realioje istorijoje jie ne tik nedarė, bet net ir neketino daryti: taip vienoje iš versijų apie XX-ojo amžiaus pirmąjį pasaulinį karą Rusija ir Vokietija – sąjungininkės, o Jutlando mūšyje 2 Rusijos Baltijos laivynas drauge su Vokietijos Atviros jūros laivynu triuškina britų Grand-flytą, įnešdamas į jo sutriuškinimą kone lemiamą indėlį, nepaisant savo juokingo (lyginant su vokiečių ir britų laivynais) skaitlingumo ir rusiškų „Petropavlovskas“ ir „Izmailas“ tipo drednoutų projektų karinio-techninio nepakankamumo.

¹ Šią misiją sau pasiskyrė mūsų dienų banderovcų pasekėjai. Rusijoje šią „alternatyviosios istorijos“ versiją bandė stumti dar persitvarkymo metais, tačiau ji nesulaukė visuomenėje bent kiek polittechnologiskai reikšmingo palaikymo.

² Realioje istorijoje Jutlando mūšis įvyko 1916 metų gegužės 31 – birželio 1 dienomis. Anglams turint dvigubą jėgos persvarą, vokiečiai sugebėjo paskandinti beveik dvigubai daugiau negu paskandino anglai, todėl vokiečiai mūsų nugalėtojais laiko save. Tačiau vokiečiai nesugebėjo sutriuškinti Grand-flyto ir įsiviešpatauti jūroje, dėl ko anglai šių kautynių nugalėtojais irgi laiko save.

Na, o jeigu jau visuomenėje susiformavo tokia socialinė „alternatyviosios istorijos vartotojų“ grupė, tai jai aptarnauti pradeda dirbti ir menų pasaulio – literatūros, kinematografo profesionalai. Kaip rezultatas, gimsta kūriniai, su tokiomis jiems būdingomis savybėmis.

Imamas šiuolaikinis personažas ir perkeliamas dešimtis ir netgi šimtus metų atgal, kad pavojingoje istorijos kryžkelėje kokia nors svetima epochai asmenybė parinktų arba pašnibždėtų realiai gyvenuosiems politikams „teisingą kryptį“, kas leistų išvengti ateityje tų klaidų, kurias (autorius nuomone) praeityje padarė vieni ar kiti realūs valstybės veikėjai. Tokia yra carienė Sofja Aleksejevna Galinos Gončiarovos knygoje „Aš esu Sofja“ («Аз есмь Софья» http://samlib.ru/g/goncharowa_g_d/1azesmxsofxja.shtml) arba Stalinas Andrejaus Kolganovo knygoje „Istorijos girmos“ («Жернова истории»), arba Nikita Chruščiovas Sergejaus Simonovo knygoje „Supervalstybės spalva – raudona“ («Цвет сверхдержавы — красный») – pirmoji dalis „Tramplynas šuoliui“ («Трамплин для прыжка» http://samlib.ru/s/simonow_s/tramplin.shtml) ir antroji dalis – „Vieta po saule“ («Место под солнцем» http://samlib.ru/s/simonow_s/mesto.shtml).

Kitas variantas – realioms praėjusių epochų asmenybėms priskiriami veiksmai, kurių jos neatliko, ir tuo išgalvotu pagrindu jau dabartyje atsiranda realiai niekada nebuvousių slaptų reikalų vykdytojai ir pratesėjai. Tokios rūšies pavyzdys – knygos: Igoris Belyj. Šėtono sąmokslas. Kontržvalgybininko išpažintis (M.: BARS. 2005. – 264 psl.), ir taipogi jo „Kontržvalgybininko užrašai“, „Dievo sūnus“¹.

Kinematografas taipogi neatsilieka: „Mes iš ateities“ («Мы из будущего», 2008 metai), „Mes iš ateities 2“ («Мы из будущего 2», 2010 m.), „Špionas“ («Шпион», 2012 m., pagal B. Akunino romaną „Špiono romaną“ – «Шпионский роман»)

Kuo visa tai skiriasi nuo meninių kūrinių istorinėmis temomis, kurtų praėjusiose epochose? – ogi tuo, kad meninių kūrinių autoriai savo herojus-personažus įvedinėjo į tokio pavidalo istorinės epochos konteksto realybę, kokia toji realybė jiems buvo žinoma. Kunigaikštis Bagrationas L.N. Tolstojaus „Kare ir taikoje“ miršta po Borodino mūšio, taip, kaip realioje istorijoje, o M.I. Kutuzovas atiduoda Maskvą prancūzams, o ne pradeda naują, Napoleono armiją triuškinančią, generalinį mūšį Sodų žiedo įtvirtinimų rajone; S.N. Sergejevo-Censkio „Sevastopolio stradoje“ istorinis kontekstas realus ir nėra jokių tokio tipo alternatyvų: Menšikovas sutinka su Kornilovo pasiūlymu, Kornilovas išveda laivyną į jūrą, užpuola anglų-prancūzų laivyną pačiu netinkamiausiu pastarajam momentu ir, nepaisant priešų kiekybinės persvaros ir jų turimų garinių linijinių laivų, stebuklo dėka paskandina anglų-prancūzų pajėgas kartu su visu jų desanto kontingentu, ko pasekoje Krymo karas baigiasi neprasidėjęs; A.N. Stepanovo „Port-Artūre“ siužetas taipogi vystosi realių įvykių kontekste; K.N. Simonovo „Gyvuosiuose ir mirusiuose“ taip pat jokios saviveiklos, keičiančios istorijos eiga.

Kam visuomenei reikalingi meniniai kūriniai istorinėmis temomis, jeigu yra istorijos mokslas ir daugelis istorikų (pavyzdžiui E. Tarle) turi puikų literatūrinį stilių? – atsakymas į šį klausimą yra tas, kad iš istorijos vadovėlių, iš istorikų-profesionalų traktatų ta ar kita tema galima sužinoti tik daugiau ar mažiau patikimą ir pagal vieną ar kitą istorinės praeities koncepciją atfiltruotą atitinkamos epochos faktologiją. Tačiau istorijos mokslas, savo istoriškai susiklosčiusiame pavidale, neįtraukia asmenybių ir visuomenių psichologijos problematikos, nepaisant to, kad žmonių ir kolektyvų atliekami veiksmai (kuriuos ir fiksuoja istorikai) pagrindžiami tų žmonių ir kolektyvų psichika. Todėl pagrindinė varančioji istorinio proceso jėga – visuomenių psichodinamika ir jos pagrindą sudarantis statistinis gyventojų pasiskirstymas pagal vieną arba kitą psichotipų nomenklatūrą – nėra nagrinėjama mokslininkų-istorikų kūrinuose. O meniniai kūriniai ir įvykių dalyvių bei amžininkų prisiminimai² suteikia vienkį ar kitokį daugiau ar mažiau adekvatų supratimą apie epochos dvasią – apie psichologiją, apie charakterius žmonių, gyvenusių toje epochoje ir tvėrusių istoriją kaip sąmoningai-tikslingai, taip ir nesąmoningai, tai yra nesusimąstydami apie savo veiksmų ir neveikimo pasekmes. Kitas klausimas, kiek tiksliai prisiminimų ir meninių kūrinių autoriai patys sugebėjo persismelkti laikmečio dvasia ir perteikti tą dvasią savo kūrinių skaitytojams ir žiūrovams.

¹ Žr. TSRS VP analitinius užrašus „CŽV operacija „Baltasis eržilas“ – antroji holivudinio filmo „Raudonojo Spalio medžioklė“ serija?“ (2013 m.).

² Pavyzdžiui, prisiminimai apie rusų-japonų karą: V.V. Veresajevs „Japonijos kare“ (В.В.Вересаев «На японской войне»). V.I. Semionovas „Atlygis“ (В.И.Семёнов «Расплата»).

Tarybinės epochos memuarai pralaimi ankstesnių epochų memuarams, kadangi praėjo tiesioginę ir netiesioginę cenzūrą, nutaikytą paslėpti nemalonius reiškinius ir faktus, įvykusius praeityje.

Būtent todėl, kad meniniai kūriniai istorinėmis temomis ir amžininkų bei įvykių dalyvių prisiminimai suteikia įsivaizdavimą apie psichologiją – apie epochos dvasią ir atitinkamai, apie visuomenės psichodinamiką – jie yra paklausūs, nors vienais ar kitais faktologijos aspektais gali būti istoriškai netikslūs (tačiau ta pati bėda dėl įvairių priežasčių kamuoja ir daugelį mokslininkų istorikų kūrinių). Todėl daugelis istorijos klausimų, nesuprantamų iš istorikų kūrinių, ignoruojančių socialinės psichologijos problematiką ir istorinio proceso tėkmę veikiant visuomenių psichodinamikai, tampa suprantami iš meninių kūrinių ir prisiminimų.

Todėl klausimas apie tai, kaip vertinti „alternatyviosios istorijos“ subkultūrą, mūsų dienomis politiškai aktyvus. Jeigu niekaip nevertinti, tuomet galima tapti „alternatyviosios istorijos“ pagrindu sukeltos politiškai aktyvios psichozės auka, kaip tai įvyko Ukrainoje: išgalvota „didžiųjų ukru“ tautos istorija, įtvirtinta Ukrainos gyventojų potarybinių kartų psichikoje kaip tikroji praeitis¹, iššaukė visiškai realią socialinę katastrofą, kuri tęsis tol, kol „svidomizmo“ psichodinamika neišėikvos savo energijos potencialo... Ir tik po to, tai kas liks iš Ukrainos, susidurs su klausimais: kaip tai galėjo įvykti? kokią ateitį kurti ir kaip?

Tačiau Ukrainos tragedija – tai ne „alternatyviosios istorijos“ tinklapių lankytojų intelektualinis onanizmas, o rezultatas politinės technologijos, kaip išnaudoti socialinę psichozę, išaugintą politologų pastangomis ant gyventojų nepasitenkinimo dabartimi bei istorine praeitimi pagrindo. Šių politinių technologijų esmę sudaro psichologams gerai žinomas išstūmimo mechanizmas: duotuoju atveju iš psichikos išstumiamą realią istorinę praeitį, kuri pakeičiama pagrindo neturinčiomis „istorikų-alternatyvistų“ fantazijomis.

2. Tikroji istorinė praeitis, istorinis mokslas ir pastarojo istorijos koncepcijos, „alternatyvioji istorija“: ryšys su ateitimi

Apskritai, apgailestauti dėl pralaimėjimų ir socialinių katastrofų, įvykusių praityje, bei fantazuoti kaip jų galima būtų buvę išvengti – yra natūralu istorija besidomintiems vaikams paauglystės amžiuje. Tačiau suaugusieji turi būti laisvi nuo tokio pobūdžio fantazijų, kadangi turi suprasti, kad priklausomybė nuo jų yra pavojinga didesnėmis – „ilgai grojančiomis“ nelaimėmis. Ir tam, kad būti laisviems nuo „istorikų alternatyvistų“ poveikio mūsų ateičiai, būtina suprasti, kaip iš tikrųjų vykusio istorija siejasi su skirtingais įsivaizdavimais apie ją.

Iš tikrųjų vykusio istorija visa pilnatve ir detalumu – tai visų be išimties kada nors Žemėje gyvenusių žmonių biografijų, su visomis jų detalėmis, visuma.

Atitinkamai yra neišvengiami istorijos suvokimo skirtumai, religinio ir ateistinio pasaulio supratimo pagrindu.

Religiniu pasaulio supratimu, istorija apibrėžtą prasmę yra žinoma tik Dievui.	Ateistiniu pasaulio supratimu, istorija apibrėžtą prasmę yra niekam nežinoma.
Atitinkamai, prie bet kurio pasaulio supratimo būdo, istorinės praeities koncepcijos, pagimdytos istorijos mokslo, visuomet yra vienoks arba kitoks įvykių išrinkimas iš tikrosios istorijos visu jos pilnumu ir detalumu. Šiam išrinkimui būdingas tam tikras kiekis klaidų ir sąmoningo falsifikato, kaip pačių faktų, imamų atitinkamos istorinės praeities koncepcijos pagrindimui, patikimumo aspektu, ² taip ir priešasties-pasekmės sąryšio nustatymo aspektu.	

¹ Tik vienas pavyzdys: istoriškai patvirtinta, kad rusų kalboje „miestas“ – tai „gorod“; ukrainiečių kalboje „miestas“ – tai „misto“. Ukrainos teritorijoje yra Užgorodas, Mirgorodas, Novomirgorodas, Volynės Novogrodas, tačiau nėra nei Užmisto, nei Mir-misto, nei Novomir-misto, nei jokių kitų struktūriškai analogiškų pavadinimų. Ir tai ne rezultatas imperinės priverstinės „didžiųjų ukru“ rusifikacijos politikos rezultatas, o realūs, istoriškai Ukrainos paveldėti miestų pavadinimai, suteikti jiems praityje jų gyventojų kalba – to laikmečio rusų kalba, o ne kažkokia „senovės ukrainiečių“, nuo kurios, atseit vėliau atsipumpuravo rusų kalba. Tai yra, Ukrainos toponimika užfiksavo kelis šimtmečius vykusios gyventojų derusifikacijos pėdsakus.

² Klausimas apie istorinės praeities koncepcijos įgalumą Visuomenės saugumo koncepcijos medžiagoje nagrinėjami darbuose „Negyvasis vanduo“, „Apreiškimas ne algebra.“, „Sociologijos pagrindai“.

<p>Religiniu pasaulio supratimu Dievas – ne tik Visatos bei žmonijos sutvėrėjas, bet ir hierarchiškai aukščiausias Visatos bei žmonijos valdytojas: tai yra, Jo valiai vienaip ar kitaip pavaldūs visi Visatos savivaldos procesai, įskaitant ir visų epochų einamąją politiką, kuri nueidama į praeitį, tampa istorija. Klausimas tik tame, kokie būtent gyvenimo procesai slypi po žodžiais „vienaip ar kitaip pavaldūs“, ankstesnėje frazėje.</p>	<p>Ateistiniu pasaulio supratimu Dievas neegzistuoja ir atitinkamai globalaus istorinio proceso valdymas – nesąmonė, o realiai istorijoje žinomas valdymas apsiriboja valstybių valdymu, valstybių jurisdikcijų ribose ir jų ekspansijose, pasireiškiančiose išorinėje kiekvienos iš jų politikoje, o taipogi – įvairių valstybių kuriamuose sąjungose ir blokuose.</p>
<p>Atitinkamai religiniam pasaulio supratimui, etika nėra lokalizuota žmonių visuomenės ribose, ir tam tikri doroviškai sąlygoti etiniai principai pasireiškia Dievo įtaka politikos tėkmei, kuri tampa istorijos dalimi. Visų žmonių, įskaitant ir praeities bei nūdienos politikus, veiksmuose gi išsireiškia jų dorovės sąlygojama laisvė pasirinkti ketinimus ir veiksmus, kaip tuos ketinimus įgyvendinti. To pasekoje politika teka dviem srautais: Dievo suteikiamo leidimo žmonėms klysti aspekte, ir žmonių tveriamos Dievo palaimos aspekte.</p>	<p>Ateistiniame pasaulio supratime etika yra lokalizuojama žmonijos ribose ir yra variantiškai pasirenkama, kas išsireiškia kultūriniame tautų ir regionalinių civilizacijų savitume. Kultūrų konkurencijoje, kaip rodo istorija, išgyvena stipriausieji, ir atitinkamai gyvybiškai įgali yra toji etika, kuri gimdo jėgą (bendros termino „jėga“ prasmės ribose), galinčią įveikti geopolitinių konkurentų pasipriešinimą.</p>
<p>Dievas nenaikina teisumo, atitinkamai neteisiesiems jų pasirinktosios politikos linijos perspektyvoje sėkmė arba išvis nešviečia, arba jų sėkmę lydės šalutiniai rezultatai, nuvertinantys pačią sėkmę: pirmojo atvejo pavyzdys – trečiojo reicho krachas, antrojo pavyzdys – Britanijos imperijos krachas, kaip rezultatas jos suorganizuoto antrojo pasaulinio karo XX amžiuje. Istorija patvirtina principą: „Dievas ne jėgoje, o Tiesoje“.</p>	<p>Tačiau istorija žino atvejus, kai neginčijamai „stipriesiems“ kažkodėl be jokios priežasties nesisėkė, tačiau ateistiniu pasaulio supratimu – tai aklo atsitiktinumo rezultatas, o ne pasekmė kokių nors dorovinių-etinių ydų, būdingų pranašesniems „jėgoje“.</p>
<p>Religiniu pasaulio supratimu vienas iš istorijos ir politologijos mokslų veiklos aspektų – tai Dievo nulemtų žmonijos vystimosi tikslų ir etiškai priimtinių kelių jiems pasiekti pažinimas. Visa gi žinoma ir potencialiai išaiškinama istorijos faktologija – turi būti apmąstoma būtent tame aspekte, kokia dorovė ir etika buvo palaikoma iš Aukščiau, o kokie pasirodė gyvybiškai neįgalūs ir žūdavo Dievo paliuosavimo rezultate.</p>	<p>Ateistiniu pasaulio supratimu istorijos mokslo užduotis – sužinoti kuo daugiau faktų, taip pat sukurti faktų falsifikatus siekiant į „jėgos“ teisumo rangą iškelti vieno ar kito istorinio mito užsakovus – istorinės praeities koncepcijos išreiškiamos žodžiais: „Mūsų jėga tebūnie tiesos įstatymu, nes bejėgiškumas yra nenaudingas“ (Saliamono išmintis, 2:11 sk.).</p>

Kadangi istorijos varančioji jėga yra kultūriškai savitų visuomenių psichodinamika, o jos algoritmika ir tarpusavio santykis su Viešpaties Visaesybe sąlygojami žmonių dorovingumo, tai istorinė praeitis tikrai galėjo būti kitokia, jeigu praeityje būtų buvusi kitokia dorovė ir kitokie statistiniai gyventojų pasiskirstymai pagal psichotipų nomenklatūrą.

Atitinkamai, vienas ar kitas „sąlyginis istorijos linksnis“ galėjo realizuotis (t.y. būtų realizavęsi kitos objektyviai įmanomos istorinio proceso tėkmės galimybės), jeigu praėjusių kartų žmonės būtų galvoję apie Dievo Užmanymo tikslus ir apie atitikimą savo papročių, ketinimų ir etikos šiems tikslams, bei panaudotų valios pastangas tam, kad likviduoti neatitikimą su: „Nuo šio laiko Dievo Karalystė tegyvuoja ir kiekvienas savo pastangomis į ją įeina“ (Pagal Luką, 16:16); „Dievas nekeičia to

kas vyksta su žmonėmis, kol žmonės patys nepakeičia savo sumanymų“ (Koranas, 13:11); „Istorinių reiškinių dėsningumas atvirkščiai proporcingas jų dvasingumui“¹ (V.O. Kliučevskis).

„Alternatyviosios istorijos“ subkultūros platintojai nesupranta šito paprasto istorinio-politinio dėsningumo. Pavyzdžiui, tam kad Rusija nugalėtų rusų-japonų kare, kaip minimum 50 metų iki jo Rusijoje turėjo įsiviešpatauti kitokia dorovė ir etika – labiau artimi teisingumui, negu tie, kurie susiklostė realiai istorinėje praeityje cholopų-ponų kulto baudžiavinės etikos epochoje. Tokiu atveju Rusijos imperijos visuomenės psichodinamika pagimdytų kitokią politiką, kitokias pagal savo organizavimą ir techninį aprūpinimą karines pajėgas, ir užpuolus Japonijai, esant tiems papročiams ir etikai, kurie buvo būdingi Japonijos imperijai toje epochoje, Japonija būtų buvusi sutriuškinta; arba karas išvis nebūtų įvykęs.

Tačiau „alternatyviosios istorijos“ šalininkai²ignoruodami šį dėsningumą perkelia savo demonizaciją, apginkluotą mūsų epochos patikrintomis žiniomis bei iliuzijomis, į praėjusių epochų įvykių kontekstą ir nugalė mūšiuose bei karuose, kurie istorinėje realybėje negalėjo baigti kitaip nei tai įvyko, dėl objektyvios psichodinamikos, sukurtos praėjusių kartų dar iki įvykių pradžios, ir dėl Dievo nusišalinimo nuo to, kas ir kaip vyksta Žemėje. Kol jie užsiima tokiu intelektualiniu onanizmu, kažkas kitas formuoja visuomenės psichodinamiką (jos algoritmiką ir informacinę įkrovą) ir tuo pačiu programuoja ateitį. O intelektualinio onanizmo mėgėjai, besimėgaujantys įvairiomis „alternatyviosios istorijos“ subkultūros formomis, turi visus šansus tapti šios psichodinamikos aukomis, kaip tai įvyko Ukrainoje, jeigu nesusivoks ir nenukreips savo pastangų pažinti priežasčių-pasekmių ryšius (tame tarpe ir nesocialinių – religinių ir noosferinių – dorovinių-etinių), kurie įvyko realioje istorinėje praeityje.

Vidinis TSRS Prediktorius
2015 m. liepos 26 – 29

Į lietuvių kalbą išvertė Laurynas Ragelskis
2017 m. vasaris

¹ T.y. tapačiomis sąlygomis (aplinkybėmis) istorinės tėkmės siužetų atsikartojimas sąlygojamas nepasikeitusio visuomenės dvasingumo (psichodinamikos algoritmos).

² „Alternatyvioji istorija“ istorinio mokslo metodologijos ir istorijos (kaip žinių apie praeitį) apvalymo nuo klaidų ir sąmoningo melo prasme – tai visiškai kita visuomeninės veiklos kryptis ir kita tema.